

მსესხებლის კრედიტუნარიანობის - „Dun and Bradstreet“

მეთოდის თავისებურებები

The characteristics of the credibility of the borrower - the "Dun and Bradstreet" method

თორნიკე შიოშვილი - დოქტორანტი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

Tornike Shioshvili – Doctoral student,

Georgian Technical University

რეზიუმე: სამამულო და განსაკუთრებით მსოფლიო პრაქტიკაში საწარმო-მსესხებლის ფინანსური მდგომარეობის შეფასების საკმარისი გამოცდილებაა დაგროვებული. აღნიშნული გამოცდილებისადმი ყურადღების მიქცევა შეიძლება თანამედროვე პირობებშიც იყოს სასაეგებლო, რამდენადაც შეიძლება დამაჯერებლად ითქვას იმ ფაქტის შესახებ, რომ კლიენტის კრედიტუნარიანობის განსაზღვრა თითოეულ საკრედიტო ორგანიზაციაში ინდივიდუალურ, სუბიექტურ ხასიათს ატარებს და აღნიშნულ საკითხთან მიმართებაში საერთო რეკომენდაციები საკმარისი არ არის. სამწუხაროდ, გვიხდება კონსტატირება, რომ კრედიტუნარიანობის რეიტინგის განსაზღვრის დეტალური ალგორითმი კონკრეტული ბანკის (სარეიტინგო ორგანიზაციის) თავისებურ ნოუ-ჰაუს წარმოადგენს. ჩვენ არ შეგვიძლია რეიტინგის მნიშვნელობაზე ცალკეული ფაქტორების ზემოქმედების ხარისხის შესახებ დამაჯერებლად ვისაუბროთ. თუმცა უშუალოდ ექსპერტული შეფასების მოდელების გამოყენების შემთხვევაში ფაქტორების ზემოქმედების ხარისხის შესახებ საკითხი ნებისმიერ შემთხვევაში ღიად რჩება. ამიტომ საკრედიტო რეიტინგის განსაზღვრისას მხედველობაში მიღებადი ფაქტორების ერთობლიობის განხილვით შემოვიფარგლოთ.

Abstract: In patriotic and especially world practice, the enterprise-enough experience of assessing the financial condition of the borrower is accumulated. The experience of the experience may be in the modern conditions, as far as it can be asserted that the determination of the client's credibility is the individual, subjective nature of each credit organization and the general recommendations are not enough in this regard. Unfortunately, we come to acknowledge that a detailed

algorithm for determining credit ratings is a specific know-how of a specific bank (rating organization). We can not talk about the value of the rating convincingly about the quality of individual factors. However, in case of use of expert assessment models, the question of impact of factors affects anyway. Therefore, we are limited to considering the combination of factors that are taken into account in determining credit ratings.

საკვანძო სიტყვები: კრედიტუნარიანობა, საკრედიტო რეიტინგი, ფინანსური მაჩვენებლები, საკუთარი კაპიტალი, მოგების ნორმა.

Key Words: creditworthiness, credit rating, financial indicators, net worth, profit margin.

I. მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების „Dun and Bradstreet” მეთოდი: კომპანია „Dun and Bradstreet”-ის მიერ მსესხებელზე ჩამოყალიბებული საკრედიტო დოსიე შედგება შემდეგი განაყოფებისაგან:

1. საწარმოს იდენტიფიკაცია (Identification). აღნიშნულ განაყოფში თავის გამოსახვას პოულობენ - კომპანიის დასახელება, იურიდიული და ფაქტიური მისამართი, ტელეფონი, შექმნის წელი, საკუთრების ფორმა, მუშაკთა რიცხოვნობა, საწესდებო კაპიტალის თანხა და დასაქმების სფერო.

2. საკრედიტო ანალიზის შედეგი (Evaluation). მოცემულ განაყოფში მიეთითება - საწარმოსათვის მიკუთვნებული საკრედიტო რეიტინგი, მოცემული მსესხებლისათვის შესაძლო გასაცემი კრედიტის მაქსიმალური თანხა, დაშვებული ვადაგადაცდილებული დავალიანების დღეთა საშუალო რაოდენობა, D&B-ს სპეციალური შკალის მიხედვით საწარმოსათვის მიკუთვნებული ქულების (ბალების) რაოდენობა.

3. საზოგადოებრივი ინფორმაცია (Public notice information). საჯარო ხასიათის ინფორმაცია, ისეთი, როგორიცაა საწარმოს შსახებ საქმის სასამართლოში განხილვა, ძირითადი ხელმოწერილი ხელშეკრულებების მიმოხილვა (ძირითადი ყურადღება გირაოს ხელშეკრულებებს ეტმობა).

4. ბანკები (Banks). საწარმოს მიერ გახსნილი ანგარიშების ჩამონათვალი იმ ბანკების მოლკე დახასიათებით, რომლებიც მის საანგარიშსწოებო-სალაროს მომსახურებას ახორციელებენ.

5. დირექტორების შემადგენლობა (Principals). მონაცემები დირექტორთა საბჭოს, უმაღლესი რგოლის მენეჯერების, მდივნების შემადგენლობის შესახებ.

6. ფინანსური ინფორმაცია (Financial information). მოიყვანება ბუღალტრული ბალანსისა და მოგებისა და ზარალის შესახებ მონაცემები ანგარიშგების ბოლო თარიღისათვის.

7. ფინანსური მაჩვენებლების შედარება (Financial comparison and key performance). შედარება ხორციელდება ძირითადი ფინანსური მაჩვენებლებისა და საკვანძო კოეფიციენტების ბოლო სამი წლის განმავლობაში (ცხრ. 1.1). მითითებული მაჩვენებლების საფუძველზე მსესხებელს რეიტინგი D&B მიენიჭება. სამწუხაროდ, რეიტინგის გაანგარიშების (კოეფიციენტების წონების, კრიტერიალური მნიშვნელობების და ა.შ.) მეთოდოლოგია არ მჟღავნდება. შემდეგ მაქსიმალურად შესაძლო კრედიტის თანხები, ანუ დაკრედიტების ლიმიტები განისაზღვრება.

8. საანგარიშო პოლიტიკა (Payment habits). D&B-ს საშუალოსტატისტიკური დარგობრივი მონაცემების საფუძველზე განისაზღვრება ვადაგადაცილებული დავალიანების საშუალო ხანგრძლივობა და საწარმოს ბალების (ქულების) გარკვეული რაოდენობა მიეკუთვნება. მაგალითად, 78 ბალი (ქულა) ნიშნავს, რომ საწარმოს დაშვებული ვადაგადაცილებული დავალიანების ხანგრძლივობის მიხედვით ადგილი პირველ სეგმენტში უკავია, ანუ ანგარიშსწორებებში 3 დღეზე მეტი დღით შეკავებას არ უშვებს. ანგარიშსწორებების 3-დან - 16 დღემდე ვადით შეკავებისას ბალების რაოდენობა 69-ის ტოლია, ხოლო ვადაგადაცილებული დავალიანების უფრო მნიშვნელოვანი ხანგრძლივობის არსებობის შემთხვევაში - 58 ბალი.

9. საწარმოს სტრუქტურა (Corporate structure). მოცემულ განაცხადში საწარმოს აქციონერების, ფილიალების, მართვის სისტემების შესახებ მონაცემი მიეთითება.

ცხრილი 1.1. ძირითადი მაჩვენებლებისა და საკვანძო კოეფიციენტების შედარების მონაცემები

მაჩვენებელი (კოეფიციენტი):	31. 12. 14	31. 12. 15	31. 12. 16
ამონაგები რეალიზაციიდან დღგ-ს გამოკლებით			
სუფთა მოგება			
საკუთარი კაპიტალი (Net worth)			
ძირითადი საშუალებები (fixed assets)			
საბრუნავი აქტივები (Current assets)			
აქტივები - სულ (Total assets)			
მოკლევადიანი პასივები (Current liabilities)			
საბრუნავი კაპიტალი (Working capital)			
გრძელვადიანი პასივები (long debt)			

კრედიტუნარიანობის ანალიზისას D&B მეთოდის იყენებს მაჩვენებლების შემდეგ სამ ჯგუფს: მოგებიანობის, ფინანსური მდგომარეობისა (ლიკვიდობა, ლევურიჯი) და აქტივების ბრუნვადობის (ცხრ. 1.2).

ამრიგად, კომპანიის საკრედიტო დოსიეს ზემოთ განხილული მეთოდით შედგენის თანახმად, მსესხებელს საკრედიტო რეიტინგი მიენიჭება შემდეგი კოეფიციენტების საფუძველზე: მოგებიანობა, ლიკვიდობა, ლევურიჯი და ბრუნვადობა. მოცემული მეთოდის კიდევ ერთხელ მოწმობს საწარმოს რეიტინგული შეფასების ძირითადი პრობლემის - რეიტინგში შემავალი კოეფიციენტებისათვის და რეიტინგის კრიტერიუმური მნიშვნელობებისათვის (რომლების მეშვეობით მსესხებლის

საიმედოობის ამა თუ იმ ჯგუფზე მიკუთვნებადობა განსაზღვრება) ოპტიმალური წონების შერჩევის შესახებ.

ცხრილი 1.2. მაჩვენებელი მსესხებელის კრედიტუნარიანობის ანალიზისათვის

მაჩვენებელი:	31. 12. 14	31. 12. 15	31. 12. 16
მოგებიანობა			
მოგების ნორმა (Profit margin) = =გადასახადდასაბეგრი მოგება : :ამონაგები დღგ-ს გარეშე			
ფინანსური მდგომარეობა			
K მყისიერი ლიკვიდობის (Acid test) = =მაღალიკვიდური აქტივები ::მოკლევადიანი პასივები			
K გადაფარვის (Current ratio) = =საბრუნავი აქტივები ::მოკლევადიანი პასივები			
K ლევერეჯის (Solvency ratio) = პასივები : : საკუთარი კაპიტალი			
ძირითადი საშუალებები : საკუთარი კაპიტალი			
აქტივების ბრუნვადობა			
მარაგების ბრუნვადობა (Stock turnover rate) = ამონაგები დღგ-ს გარეშე: :მარაგები და დაუმთავრებელი წარმოება			
დებიტორული დავალიანების ბრუნვადობის პერიოდი (Collection period-days) = დებიტორული დავალიანება x 365 : : ამონაგები დღგ-ს გარეშე			

II. მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების მეთოდი მისი გაკოტრების წინასწარგანჭკერეტის მიზნით:

გადახდისუნარიანობის წინასწარგანჭკერეტის მოდელები, რომლებიც კოეფიციენტი Z (**Z-score technique**) საფუძველზეა შემუშავებული, აღნიშნულმა მოდელებმა აშშ-ში და დიდ ბრიტანეთში ფართე გავრცელება მოიპოვეს. მოცემული მოდელების

მიზანია - ფინანსური სიძნელებისა და გაკოტრებასთან სიახლოეს განცდადი კომპანიების წინასწარ გამოყოფის მარტივი, ოპერატიული და ზუსტი მეთოდის შემუშავება. მოდელის ფორმირების მეთოდის საფუძველში დევს საწარმოების განაწილება ორ კლასად: საწარმოები - პოტენციალურად გაკოტრებულები და დანარჩენი საწარმოები (ითვლება, რომ აღნიშნული ჯგუფი - სტაბილურად ფინქციონირებადი ორგანიზაციებია). Z-ანგარიში ნიუ-იორკის უნივერსიტეტის პროფესორი **ედვარდ ალტმანის** მიერ დისკრიმინანტული მეთოდის მეშვეობით 1968 წელს იქნა შემუშავებული. ანალიზის მოცემული მეთოდი XX საუკუნეში მსესხებელის კრედიტუნარიანობის შეფასებისას უფრო მეტად და ყველაზე ფართოდ გამოყენებადს წარმოადგენს, ხოლო ალტმანი სამართლიანობის მიხედვით საწარმოების კრედიტუნარიანობის ჯგუფებად კლასიფიცირების საკითხებში პიონერად ითვლება. ასეულობით კომპანიების ანგარიშგებების გაანალიზებით, მან საწარმოს გაკოტრების პროგნოზირებისათვის შემდეგი სახის ფორმულა გამოიყვანა:

$$Z = 1,2 X_1 + 1,4 X_2 + 3,3 X_3 + 0,6 X_4 + 1,0 X_5,$$

სადაც: X_1 - საბრუნავი კაპიტალის თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;
 X_2 - გაუნაწილებელი მოგების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;
 X_3 - საოპერაციო მოგების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;
 X_4 - აქციების საბაზრო ღირებულების თანაფარდობაა კრედიტორული დავალიანების ჯამთან;
 X_5 - ამონაგების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან.

➤ მაჩვენებელი Z-ის მნიშვნელობა - ნაკლები 1,81-ზე წარმოადგენს იმის მანიშნებელს, რომ საწარმო გარკვეულ სიძნელებებს განიცდის, ხოლო

➤ მაჩვენებელი Z-ის მნიშვნელობა - 2,7 და მეტი, გაკოტრების მცირე ალბათობის შესახებ მიაჩნებ.

1983 წელს ალტმანმა საკუთარი ფორმულის მოდიფიცირებული ვარიანტი მიიღო იმ კომპანიებისათვის, რომელთა აქციები არ კოტირდებოდა ბირჟაზე:

$$Z = 0,717 X_1 + 0,847 X_2 + 3,701 X_3 + 0,42 X_4 + 0,995 X_5,$$

სადაც: X_4 - აქციების საბალანსო, და არა საბაზრო ღირებულებაა.

მოცემული ფორმულისათვის სასაზღვრო მნიშვნელობა - 1,23-ის ტოლია.

1972 წელს რ. ლისმა მიიღო შემდეგი ფორმულა დიდი ბრიტანეთისათვის:

$$Z = 0,063 X_1 + 0,092 X_2 + 0,057 X_3 + 0,001 X_4,$$

სადაც: X_1 - საბრუნავი კაპიტალის თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;

X_2 - საპერაციო მოგების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;

X_3 - გაუნაწილებელი მოგების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;

X_4 - საკუთარი კაპიტალის თანაფარდობაა ნასესხებ კაპიტალთან.

აქ ზღვრული მნიშვნელობა 0,037-ის ტოლია.

1977 წელს ტაფფლერმა შმოგვთავაზე შემდეგი ფორმულა:

$$Z = 0,53 X_1 + 0,13 X_2 + 0,18 X_3 + 0,16 X_4,$$

სადაც: X_1 - საოპერაციო მოგების თანაფარდობაა მოკლევადიან ვალდებულებებთან;

X_2 - საბრუნავი აქტივების თანაფარდობაა ვალდებულებების საერთო თანხასთან;

X_3 - მოკლევადიანი ვალდებულებების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან;

X_4 - ამონაგების თანაფარდობაა აქტივების ჯამთან.

➤ მაჩვენებელი Z -ის მნიშვნელობა - ნაკლები 0,3-ზე მიაჩნევენ, რომ საწარმოს გრძელვადიანი პერსპექტივები ცუდი არ არის;

➤ მაჩვენებელი Z -ის მნიშვნელობა - ნაკლები 0,2-ზე მიაჩნევენ, რომ საწარმოს გაკოტრება უფრო მეტი ალბათობისაა.

მოცემული მეთოდის საფუძველში - ფინანსურ მაჩვენებლებსა და გაკოტრების ფაქტს შორის ხაზობრივი კავშირია ჩადებული. მოცემულ საკითხში ძირითადი ამოცანა კი - ფორმულაში მაჩვენებლებს შორის ისეთი კავშირის მოძიებაში მდგომარეობს, რომელიც გაკოტრების ყველაზე სრულად ასახვის (განჭვრეტის) შემძლე იქნება. ასე, მაგალითად, პირველ ეტაპზე, სტაბილური და გაკოტრებული საწარმოების პირველი ჯგუფის ანგარიშგებების ანალიზის შემდეგ, ღებულობენ ფორმულას შემდგმი გაანგარიშებებისათვის. შემდეგ, ფორმულას საწარმოების ანგარიშგებების მეორე ჯგუფზე ამოწმებენ. ადრე მიღებული დამოკიდებულების დადასტურებისას Z-ანგარიში შეიძლება შემდგომი კლასიფიცირებისათვისაც იქნას გამოყენებული.

III. მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასების საკრედიტო სკორინგული მეთოდი, შემუშავებული ავსტრალიის ბანკი „კრედიტანშტალტის“ მიერ:

მსესხებლის კრედიტუნარიანობის შეფასებისას ბანკი იყენებს სამ საბალანსო მაჩვენებელს (ცხრ.1.3), რომლებიც ბუღალტრული ანგარიშგეგმის საფუძველზეა გაანგარიშებული. მოცემული მაჩვენებლები მნიშვნელობის ხარისხის მიხედვით შეიწონება, და, დაგროვებულ ბალებზე (ქულებზე) დამოკიდებულებაში, საწარმო რისკის ოთხი ჯგუფიდან ერთში ხვდება.

მსოფლოოს წამყვანი სარეიტინგო სააგენტოების მიერ საკრედიტო რეიტინგების მიკუთვნების აკგორითმი ბოლო პერიოდამდე არ იხსნებოდა. მაგრამ საზოგადოებისა და ბაზრის მონაწილეების ზეწოლის ქვეშ სარეიტინგო სააგენტოები იძულებულები გახდნენ საკრედიტო რეიტინგის განსაზღვრის ძირითადი კრიტერიუმები გამოექვეყნებიათ.

1.3. მსესხებელის კრედიტუნარიანობის შეფასების საბალანსო მაჩვენებლები

მაჩვენებელი:	საზღვრები, % :	წონა:
კაპიტალის ეფექტიანობა	2 – 15	50
ლიკვიდობის კოეფიციენტი	15 – 40	20
აქციონერული კაპიტალი	2 – 35	30

ცხრილი 1.4. კრედიტუნარიანობის კლასი / რისკის ჯგუფები

კრედიტუნარიანობის კლასი:	ბალური (ქულები) შეფასება:
A	90 ბალზე მეტი
B	40-დან - 90 ბალამდე
C	20-დან - 40 ბალამდე
D	20 ბალზე ნაკლები

შედგენილია „Standard & Poor’s“ მეთოდის მიხედვით.

ქვემოთ ჩამოყალიბებული ფაქტორები სარეიტინგო სააგენტოების მიერ მსესხებელის კრედიტუნარიანობის შეფასების ძირითადი სფეროებს გამოვლენის შესაძლებლობას იძლევიან.

ხარისხობრივი ფაქტორები: დარგის განვითარების ანალიზი და პროგნოზი; დარგში ტექნოლოგიური სიახლეები; საწარმოს მდგომარეობა დარგის ბაზარზე; მენეჯმენტის დონის შეფასება; გამოშვებადი პროდუქციის ასორტიმენტი; კონკურენცია; დაბრკოლებები დარგში შეღწევასთან მიმართებაში; ადმინისტრაციული რეგულირება; საქმიანობის დივერსიფიკაცია; საკუთრების სტრუქტურა, მესაკუთრეებზე დამოკიდებულების ხარისხი; დანახარჯების სტრუქტურა.

რაოდენობრივო ფაქტორები: ფულადი ნაკადისა და ლიკვიდობის მაჩვენებლები; საწარმოს კაპიტალის სტრუქტურა (ლევერიჯოს მაჩვენებლები, დაფინანსების გრძელვადიანი

წყაროები, გარესაბალანსი ვალდებულებები; მოგებიანობის მაჩვენებლები; ფინანსური დამოუკიდებლობა (შეისწავლება საქმიანობის შესაძლო შეზღუდვები, რომლებიც დაზღვევასთან, მიღებულ კრედიტებთან, ობლიგაციებთან და ა.შ. მიმართებაში თავის თავზე აღებულ ვალდებულებებთანაა დაკავშირებული).

საკრედიტო რეიტინგის მინიჭება მოცემულ შემთხვევაში თავისთავად უშუალოდ ექსპერტული შფასების მოდელს წარმოადგენს, რამდენადაც რეიტინგის მნიშვნელობაში თითოეული მაჩვენებლის რეალური წვლილი სააგენტოს შეხედულების მიხედვით განისაზღვრება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. კოვზანაძე ი., კონტრიძე გ. - თანამედროვე საბანკო საქმე: თეორია და პრაქტიკა. - თბილისუ, გამომცემლობა: შპს „სეზანი“, 2014 - 548 გვ.
2. ცაავა გ., ბურდიაშვილი რ., მოსიაშვილი ვ. - ფული, ფულის მომოქცევა და კრედიტი. სასწავლო-პრაქტიკული სახელმძღვანელო. - თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2017. – 670 გვ.
3. ცაავა გ., ხანთაძე გ. - საბანკო საქმე (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო . - თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2014. – 600 გვ.
4. ცაავა გ. - ფულის ფუნქციების გაფართოების რეალობა. - თბილისი, გამომცემლობა „დანი“, 2016. – 36 გვ.
5. ასათიანი ვლ., ცაავა გ. - კომერციული ბანკების საქმიანობის ფინანსური ანალიზი (ტეორია, მეთოდები და პრაქტიკა). - თბილისა, ამომცემლობა „დანი“, 2014. – 500 გვ.
6. Векшина О.И. – Методы оценки кредитоспособности заемщика (Методические указания). – Ярославль, 2011. – 60 с.
7. Ковалев В.В. – Финансовый анализ* методы и процедуры. – Москва: Финансы и статистика, 2010. – 560 с.
8. Тавасиев А.М. – Банковское кредитование: учебник для студентов вузов. – Москва: Инфра-М, 2010. – 656 с.